

- **Mehmet Ali Yargı, *Suudi Arabistan'ın Yargı Sistemi*, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2014, 316 s.**

Değerlendiren: Arş. Gör Kadir DEMİROĞLU*

Suudi Arabistan'da İslam hukukuna riayette bir hassasiyet gösterilmektedir. Hatta yeni bir şeriat ortaya çıkarma olarak algılandığından mevcut kanunlar için “*kanun*”, “*kanunlaştırma*” ve “*teşri*” kelimeleri kullanılmamakta, bunun yerine “*nizam*” kelimesi kullanılmaktadır. Yapılan yeni düzenlemelerde Kur'an ve Sünnet'e aykırı olmama, temel ölçü kabul edilmektedir. Devlet, şer'î hükümleri kanunlaştırmaktan kaçınmakta, çıkardığı nizamlarla sadece resmî işlemleri düzenlemektedir. İslamiyetin doğduğu ve Müslümanlar için ayrı bir önemi olan bu ülke ile ilgili yapılan nadir çalışmalardan biri olması sebebiyle bu kitabın tanıtımını yapmaya çalıştık. Suudi Arabistan'daki hukuk ve yargı sisteminde geline durumun tespiti-ne yönelik bu çalışma; önsöz, giriş, altı bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Kitabın sonunda da “*Kaynaklar*” başlığı ve çalışmada yararlanılan mevzuatın web adreslerinin verildiği “*Mevzuat*” başlığı bulunmaktadır. Yazar, çalışmasında cevap aradığı soruları, giriş bölümünde ortaya koymuştur.

Birinci bölümde Suudi Arabistan Krallığı'nın 1700'lü yıllardan 2005 yılına kadarki tarihi, I. ve II. Suud Devleti ile Suudi Arabistan Krallığı olarak üç başlık halinde ele alınmaktadır. İkinci bölümde hukukî mevzuatın genel özellikleri ele alınmaktadır. Bu bölüm okuyucunun zihninde kitabın kolay anlaşılabilmesi bakımından bir alt yapı oluşturmaktadır. Bu olumlu etkisine rağmen bu bölümün ilgili diğer bölümlere dağıtılması daha uygun görünmektedir. Yazar, beş tane temel nizam bulunduğunu, diğer nizamların bunlara aykırı olamayacağını ifade etmekte, bunların dışında da on beş nizamın ismini zikretmektedir.

Üçüncü bölümde Suudi Arabistan'ın siyasî ve idarî yapısı ele alınmaktadır. Devletin yasama, yürütme ve yargı yetkilerinin hangi kurumlar vasıtasıyla yürütüldüğü hususunda ülke mevzuatında problemler bulunmaktadır. Örneğin Bakanlar Kurulu hem yasama hem de yürütme organları arasında zikredilmektedir. Yazarın ifadesine göre kral, klasik fıkıhtaki devlet başkanında var olan tüm görev ve yetkilere sahiptir. Bakanların tayinleri ve görevden alma işlemleri onun emriyle olur. İsterse Bakanlar Kurulu'nu fesh edebilmektedir. Kralın otoritesi İslamî kural-

* Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, muti.kadirdemir@hotmail.com.

lar ile kayıtlıdır. Yasama organları arasında zikredilmediği halde “*Büyük Alimler Heyeti*” adındaki bir kurulun yasama fonksiyonu bulunmaktadır. Bazı kararlar, bu heyetin kendisine gelen sorulara verdiği fetvalara göre çıkarılmaktadır. Adli Yargı Teşkilatındaki mahkemelerin denetimini yapma yetkisine sahip olan Yüksek Yargı Meclisi’nin bazen hâkimlere genelgeler gönderip, heyetin kararlarına uygun olarak karar vermelerini istediği görülmektedir. Hâkimler de bazen tarafları bu heyete gönderip meseleyle ilgili bir fetva almalarını istemektedir. Ancak alınan bu fetva, yargıyı bağlayıcı değildir.

Dördüncü bölümde yargı teşkilatı; Adli Yargı, İdarî Yargı ve Özel Yargı Yetkisine Sahip Olan Kurul ve Komisyonlar olmak üzere üç başlık halinde ayrıntılı ve de başarılı bir şekilde anlatılmaktadır. Ayrıca yargı organları arasındaki yetki çatışması ve bu çatışmanın çözüm yolları da bu bölümde ele alınmaktadır. Suudi Arabistan’da Divan-ı Mezâlim kavramı idarî yargıyı ve idare mahkemelerini ifade etmek için kullanılmaktadır. Klasik literatürdeki Divan-ı Mezâlim, işlevsel olarak mevcuttur. Zira Temel Yönetim Nizamı’nda kralın ve veliahdın meclisinin herkese açık olduğu ifade edilmektedir. Yazar, söz konusu bu meclisin özel bir adının olup olmadığı, kral ve veliahttan başkalarının bu meclise katılıp katılmadığı hususunda herhangi bir malumat vermemektedir.

Beşinci bölümde yargı teşkilatı çalışanları, hâkimler ve noterler (küttâbu’l-adl) olarak iki başlık altında ele alınmaktadır. Ancak geniş bir bölüm hâkimlere ayrılmakta, hâkimlerin terfi şartları tablo halinde sunularak konunun daha kolay anlaşılması sağlanmaktadır. Hâkimlerin mahkemelerde yararlanacağı, Hanbelî mezhebine ait altı adet fıkıh kitabı belirlenmiştir. Hâkimlikte aslen Suudlu olma ve Suudi Arabistan’daki Şeriat Fakültelerinden mezun olma şartları bulunmaktadır. Bu durum yargı alanında belli bir ideolojinin takip edildiğini göstermektedir.

Altıncı bölümde Suudi Arabistan yargı sistemi; İslam hukukunun uygulanması, yargı bağımsızlığı, içtihat serbestisi, fetvanın yargı ve savcılık ilişkisi, yargılama hiyerarşisi gibi muhtelif açılardan ele alınmaktadır. Temel Yönetim Nizamı’nda hâkimlerin üzerinde İslam şeriatından başka bir otoritenin bulunmadığı belirtilmektedir. Hâkimlerin tayin, terfi ve görevlerine son verilebilmesi Yüksek Yargı Meclisi’nin kararına ve bu kararın kral tarafından onaylanmasına bağlıdır. Adli Yargı Teşkilatındaki mahkemelerin denetimini Yüksek Yargı Meclisi, İdarî Yargı Teşkilatındakileri ise İdarî Yargı Meclisi yapmaktadır. Suud’da 1940’lı yıllarda petrolün çıkarılmasıyla toplumun refah seviyesi yükselmiş, iktisadî ve sosyal hayatta değişimler olmuştur. Yapılan yeni düzenlemelerle eski mahkemelerin isimlerinde ve görev alanlarında değişiklikler yapılmış, daha önce var olmayan bazı mahkemeler oluşturulmuştur. Yargı teşkilatından olmayıp da yargı yetkisine sahip olan

otuz civarında kurulun yetkileri alınıp ilgili mahkemelere verilmiştir. Ülkede yargı alanındaki her geçen gün ilerleme kaydedilmektedir. Yapılan son düzenlemelerde ise hâkimlerin, Kur'an ve sünnete uygun hareket etmeleri gerekli görülmüş, herhangi bir mezhebe bağlı olmalarını gerektirecek bir hüküm getirilmemiştir. Fakat yazar, hâkimlerin büyük oranda Hanbeli mezhebine göre hüküm verdiklerini tespit ettiğini belirtmektedir.

Kitabın başlığıyla içeriği uyum içerisinde. Literatüre önemli bir katkı sunan bu eser, genel okuyucudan ziyade yargı ile ilgilenenlere/hukukçulara hitap etmektedir. Kitabın giriş bölümündeki sorular cevaplandırılmıştır. Yazarın, bazı uygulamaları anlatırken İslam hukukundaki mukabiline temas etmesi, bazen kendi müşahedelerini aktarması, kurum isimlerini Türkçeleştirme gayreti ve Türkiye'de var olan benzerlerine işaret etmesi takdire şayandır. Çalışmanın tarihle doğrudan ilgisi bulunmadığı için birinci bölümde verilen malumat yeterlidir. Birinci bölümde Suudi Arabistan'ın tarihi anlatılırken ilk iki başlıkta "Devlet", üçüncüde ise "Krallık" tabiri kullanılmasının bir sebebinin olup olmadığına değinilmelidir. Eğer sebep yoksa yeknesaklığa riayet edilmelidir. Sayfa 94'teki kısas, had ve tazir davalarıyla ilgili açıklamaların dipnot olarak verilmesi daha uygun görünmektedir. Kanaatimizce dördüncü ve beşinci bölüm birleştirilmelidir. Kitapta "*Beyât Heyeti*" ve "*İhvanlar*" olarak geçmekte olan kavramlar birkaç cümleyle izah edilmelidir. "*Riâsetü Hey'et-i Kibâri'l-Ulemâi ve İdâreti'l-Buhûsi'l-İlmiyye ve'l-İftâ*" isimli heyetin "*Büyük Alimler Heyeti, İlmi Araştırmalar ve İftâ Dairesi Başkanlığı*" şeklindeki çevirisinin yerine "*İftâ ve İlmi Araştırmalar Daire ve Büyük Alimler Heyeti Başkanlığı*" olarak çevrilmesi daha uygundur.

Kitapta çokça yazım hatası bulunmakta (ss. 15, 27, 57, 75, 91, 124, 138, 145, 147, 155, 158, 266, 283), bazı paragraflarda uzun cümleler kullanılmakta (ss. 64, 79, 122, 153, 220, 280), nadiren de anlatım bozukluğu olan cümleler bulunmaktadır (ss. 24, 65, 164). Yazar, sayfa 196'da "f", "g" ve "h" maddelerine atıf yapmış; fakat geride harf sıralaması kullanmamıştır. Sayfa 35'te kullanılan "*geçtiğimiz yıl*" ifadesinden hangi yılın kastedildiği anlaşılamamaktadır.